

Etnološke sveske I

Vilma Niškanović

NEKE KARAKTERISTIKE SVADBENIH OBIČAJA U BEOGRADU NA PRIMERIMA OPŠTINA STARI GRAD I NOVI BEOGRAD

U ovom radu prikazaćemo savremene svadbene običaje u Beogradu i pokušati da ustanovimo u kojoj meri tradicionalni svadbeni običaji gube u gradu mnoge svoje elemente, dok oni koji se održavaju - menjaju svoju prvobitnu formu i funkciju.

Za modele ispitivanja odabrane su opštine Stari Grad i Novi Beograd, u ovom slučaju kao izraziti primerici Beograda. Polazeći od njihovih suprotnosti (Stari Grad je najstarija beogradska opština i nosilac ekonomskog i društvenog života, dok je Novi Beograd najmladja opština u gradu; Stari Grad većinom naseljava ranije doseljeno stanovništvo, dok je Novi Beograd opština doseljenika iz svih krajeva naše zemlje), povukla sam izvesne paralele među njima i prikazala kroz svadbene običaje po čemu se razlikuju a šta ih spaja.

Na teritoriji dveju pomenutih opština odabrane su i ispitane grupe stanovnika koje su svoje regionalno obeležje zadržale i u elementima tradicionalnog svadbenog ceremonijala; to su: šumadinci, Sremci, Crnogorci, Ličani, stanovnici Negotina i Vranja. U Beogradu se oseća njihova regionalna pripadnost i želja da se što duže očuvaju kulturni elementi rodnog kraja. Dnevni listovi povremeno objavljuju vesti o drugarskim večerima Ličana, Vranjanaca, Kordunaša, Nikšićana itd. Na ovim modernim poselima osvežavaju se uspomene iz života rodnog kraja.

Osnovna metoda rada na ovom problemu bila je direktno posmatranje i razgovor sa većim brojem učesnika svadbenog veselja. Prilikom direktnog ispitivanja koristila sam iskustva stečena u radu u Istraživačkoj zajednici Odeljenja za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Opisujući karakteristične svadbene elemente u Beogradu, oslanjala sam se na klasičnu etnološku literaturu iako dosadašnja literatura ne obuhvata problematiku vezanu za urbanu sredinu, odnosno za Beograd. Uočavajući promene i beležeći nove elemente potražila sam podršku i tumačenje u nekim studijama iz domena antropologije i sociologije.

Problem karakterističnih svadbenih običaja u ovom radu ograničen je na vreme ispitivanja od 1974. do 1976. godine.

* * *

*

Kao za sve gradove sveta i za Beograd važi pravilo da je grad uvek bio nosilac ekonomske, društvene i ideološke dominacije.¹ Osim toga, grad je nepresušni izvor zarade i kao takav oduvek privlači stanovništvo iz cele Jugoslavije.

Činjenica je da su se nagle demografske promene desile neposredno posle drugog svetskog rata, od 1945. naovamo. Tome u prilog govori podatak da je za samo nešto više od dve posleratne godine ostvaren veći porast stanovništva u glavnom gradu nego što bi bio ostvaren predratnim tempom za punih 14 godine². Za praćenje demografskih promena zanimljivo je sagledati i stopu sklopljenih brakova u pomenutom periodu. U prvim godinama posle rata, stopa sklopljenih brakova je relativno visoka - više nego u toku predratnog perioda.³

Osim prirodnog priraštaja, značajan faktor za porast stanovništva Beograda je i doseljavanje. U čitavom posleratnom periodu Beograd je predstavljao magnetnu tačku doseljavanja stanovnika iz gotovo svih krajeva Jugoslavije. "U posleratnom periodu uočavamo specifičnu pojavu "podilaženja" gradu. U naseljima kao što su Obrenovac, Grocka, Pančevo, Mladenovac, Lazarevac, Bežanija, Surčin itd., kao i u pojedinim prigradskim naseljima koja napuštaju svoje seosko obličje, mnogi doseljenici nalaze prvo prebivalište, gde će sačekati prvu pogodnu priliku da se uključe u bilo velikog grada i u njemu potraže svoju životnu šansu"⁴.

Dolazeći u glavni grad, doseljenici utkivaju u njegovu kulturu elemente i tekovine tradicionalne kulture regije iz koje potiču. Novodošlo stanovništvo se uklapa u gradski način života koji ipak prilagođava svom mentalitetu. Da bi prikrili svoje seoske tragove, mnogi došljaci ispoljavaju težnju za preteranom potrošnjom materijalnih dobara: odeće, obuće, stana, nameštaja, automobila...⁵ Veliki grad pruža mnogo veću slobodu kretanja i ponašanja nego što to pruža seoska sredina. Oslobodjeni pritiska malogradjanskog morala, ne osećajući više na sebi pogled uvek prisutnog komšijskog oka, došljaci se prepustaju ritmu novoga života.

Bogat društveni život, angažovanost i sloboda kretanja mladih pružaju i omogućavaju bezbroj situacija i mesta na kojima se devojke i mladići spontano upoznaju. Hiljade mladih u glavnom gradu sklapa poznanstva na radnom mestu, igranci, ulici, letovanju, izletu itd.

Ako podjemo od činjenice da je "grad mesto koje je postalo toliko veliko da se ljudi više međusobno ne poznaju"⁶ opravdano je što u dnevnoj štampi postoje rubrike kao što su "Lične vesti" (Večernje novosti), "Osamljena srca" (Start) itd. Ove rubrike imaju ulogu posrednika u upoznavanju budućih supružnika.

Nasuprot spontanosti koju mladost unosi u susrete udvoje, potrebno je pomenuti i jednu agenciju u Beogradu koja krajnje profesionalno pomaže usamljenim i nesnalažljivim žiteljima glavnog grada da pronadju bračnog druga. Agencija "Živa", optimističkog imena, model je savremene provodadžike.

Osnovni motiv za sklapanje braka je prirodni nagon za održavanje vrste, pa, samim tim, i želja za osnivanjem porodice. Većina parova sklapa brak zasnovan na emocijama. Tako su svi anketirani parovi izjavili da su se venčali "iz ljubavi". Medjutim, iz razgovora ubrzo saznajemo da je ipak glavni povod za brak bilo dete koje je već bilo na putu. Činjenica je da i u ovakvim slučajevima ljubav nije isključena. Po mom mišljenju, ova pojava je karakterističan

motiv kod današnje omladine za sklapanje braka.

Jedan od motiva koji ne treba zanemariti jeste usamljenost i izvesna materijalna neobezbedjenost. Svakodnevno može da se pročita u dnevnim listovima, u odredjenoj rubrici, o potražnji i ponudi potencijalnih supružnika - vlasnika privatnih stanova, visokih penzija, vikendica...⁷

"U narodu je postojalo uobičajeno vreme ženidbe i udaje. Muškarci su se obično ženili između osamnaeste i dvadeset pete godine, a devojke su se udavale posle šesnaeste godine."⁸

Danas je ta granica pomerena, što se posebno uočava u gradskoj sredini, za koju godinu naviše. Želja i potreba za visokim obrazovanjem kod većine mladih je razlog što ne stupaju suviše mladi u brak. Višegodišnje školovanje iziskuje angažovanje prosečno do dvadeset pete godine, čime je produžena granica zavisnosti od porodice i društva. Mladići imaju još jednu obavezu - odsluženje vojnog roka.

Pri ispitivanju braka u savremenom Beogradu nameće se činjenica da je poslednjih godina učestala pojava sklapanja brakova među veoma mladim ljudima (18-22 godine). Na ovaj način oformljene porodice egzistiraju zahvaljujući studentskim stipendijama ili novčanoj pomoći roditelja.

Danas nije redak slučaj da žena stekne materijalnu nezavisnost pre supruga i jedno vreme je jedini hranilac porodice. Ovi primeri prevazilaze patrijarhalno shvatanje da muškarac treba pre supruge da stekne zvanje koje će mu, kao glavi porodice, obezbediti odgovarajući posao i ugled u društvu.

* * *

*

"Devojka mora, doduše, svagdje po građanskom, crkvenom i običajnom pravu pristati na vjeridbu, mora primiti prsten ili "jabuku", mora pred proscima reći da hoće poći za tog mladića. Međutim, ona se često ne može oduprijeti roditeljima jer je navikla na apsolutnu poslušnost i jer joj čitava okolina sugerira da tako treba biti."⁹

Danas je za ljude individualističke sfere ovakvo ponašanje nezamislivo.¹⁰

Mladi su samostalni u izboru bračnog druga i uglavnom ne trpe pritisak roditelja i okoline.

Ispitivanjem navedenih grupa uočava se da je veridba izgubila svoju prvobitnu funkciju i da joj je sadržaj osiromašen. Većina mladih obavi veridbu intimno, ne govoreći roditeljima i rodbini o tome. Mladić najčešće pokloni devojci prsten ili neki drugi poklon za uspomenu. Ove simbolične veridbe obave se po nekad i nekoliko godina pre venčanja, s obzirom na to što su ljubavne veze kod izvesnog broja parova višegodišnje.

Jedan deo ispitanih parova (Vranjanci, Crnogorci, Ličani i šumadinci), koji uglavnom pripadaju srednjem društvenom sloju i sloju sitnih sopstvenika,¹¹ obeležava veridbu svečanom večerom pridržavajući se tom prilikom narodnih običaja.

Zvanična veridba je najčešće spojena sa prosidbom i obavlja se nekoliko meseci pred svadbu. Ovakve veridbe se u većini slučajeva obavljaju u krugu porodice. Ovaj čin se najčešće obavlja u kući devojke, uz svečani ručak ili večeru. Prema dogovoru i pridržavajući se narodnog običaja, u posetu devojci dolazi momak sa ocem, majkom i bližim rođacima. Sa devojčine strane, veridbi prisustvuju, pored njenih roditelja, bliži rođaci i bliski prijatelji. U toku svečanog obeda izmenjaju se pokloni.

Momak tom prilikom devojci obavezno poklanja prsten a budući svekar dukat ili zlatan nakit. Buduća svekrva daruje devojku zlatnim nakitom ili novcem dodajući tome neki deo odeće. Ostali mladićevi rođaci daruju devojku odevnim predmetima i kompletima za kozmetiku i šminku. Momkova rodbina donosi i zajedničke poklone: torte, piće i cveće. Zajednički darovi su novi vid tradicionalnih svadbenih elemenata pogače, buklije sa rakijom i okićene jabuke.¹²

Devojka uzvraća poklonima: momku daruje džemper, košulju, pižamu, maramice; svekru - čebe, pižamu, peškir i ko-

šulju; svekrvi - peškiri i spavaćicu. U jednoj porodici poreklom iz Vranja verenica je darivala i momkove bliže srodnike čobadima, peškirim, rubljem i košuljom.

Porodice Crnogoraca i Vranjanaca daruju verenici veoma skupocenim poklonima: zlatnim nakitom, novcem, vrednim delovima odoće i šminkom.

Veridbe se najčešće obavljaju pri završetku radne sedmice (subotom i nedeljom).¹³ Međutim, u izuzetnim slučajevima prsten se daje devojci sredom a zvanična veridba obavlja se subotom, oslanjajući se na narodno verovanje da je sreda srećan dan za početak bilo kakvog posla.¹⁴

Ugovori ili dogovori su karakteristični sastanci pred svadbu. Tom prilikom se roditelji mladenaca i međusobno upoznaju. Dogovori se najčešće održavaju mesec dana ili nekoliko sedmica pred svadbu. Domaćini se dogovaraju o broju gostiju, opremi mladenaca, poklonima, izboru mesta za svadbeni ručak itd.

Činjenica je da je veridba kao institucija izgubila svoj značaj. Zvanična veridba sa preinačenim tradicijskim elementima predstavlja danas jedan od vidova "stila" života srednjeg društvenog sloja.¹⁵

Pre nekoliko godina skoro je bilo pravilo da stanovnici Beograda priredjuju velike svadbe, pozivaju i više od stotinu zvanica u najluksuznije restorane u gradu i okolini. Sve zavisi od shvatanja i odnosa prema takozvanom "jedinom danu": da li će se organizovati svečani ručak za dve stotine zvanica ili skromna zakuska u stanu, mađa malo ko odoleva a da ne pripremi svadbeno veselje o kome će se posle danina pričati.

Pripreme za svadbu, koje obuhvataju opremu mladenaca, izbor mesta za svadbeni ručak i pozivanje na svadbu, skoro da ne sadrže tradicijske kulturne elemente. Brze promene, uslovljene savremenim tempom života, dale su pečat i predsvadbenim običajima.

Način pozivanja na svadbu pretrpeo je korenite promene. Tradicionalna buklija, simbol neposrednog poziva na

svadbeno veselje, ustupila je mesto štampanoj pozivnici. Umesto okićene buklije i veselih domaćina koji je nose, savremeni Beogradjanin dobija poziv za svadbu poštom. Totalno gubljenje kontakta izmedju budućih zvanica i domaćina svadbe predstavlja danas objava venčanja u dnevnim listovima. Ona najčešće odražava sklonost izvesnih porodica ka publicitetu porodičnih događaja. Objave venčanja u dnevnim listovima najčešće i ne sadrže poziv za svadbu, već samo javno oglašavaju da će se brak sklopiti ili da je već sklopljen.

Savremeni uslovi i način života u gradu su i vremenski i sadržajno saželi svadbeni ceremonijal, tako da svadbe uglavnom traju jedan dan.

U Beogradu je uobičajeno da se svatovi kod mlade i mladoženje okupe ujutru na dan svadbe. Veći broj gostiju se okupi pred opštinom u kojoj će se obaviti venčanje. Oni sačekaju mladence i, posle obreda sklapanja braka, odlaze na ručak.

Medjutim, novi običaj sakupljanja svatova na dan svadbe nije uvek prihvaćen. Narodni običaj da se svatovi okupe nekoliko dana pre svadbe¹⁶ održao se kod ispitivanja Crnogoraca i Šumadinaca. Ranije dolaze uglavnom rodjaci iz unutrašnjosti zemlje kako bi pomogli oko priprema za svadbu.

Interesantno je spomenuti neke slučajeve okupljanja svatova porodica poreklom iz Like i Crne Gore koje žive u Beogradu.

Mladoženja, Ličanin, otputovao je po mladu u Zagreb u četvrtak i vratio se sa njom istog dana u Beograd. Mladoženju su pratili otac i kum. Nevestu su smestili u susedni stan. Sutradan je doputovala njena rodbina iz Zagreba. Mlada je, zajedno sa roditeljima i rodbinom, sačekala venčanje u tom pozajmljenom stanu.

Veoma živopisan običaj okupljanja svatova i izvodjenja mlade zabeležili smo u jednoj crnogorskoj porodici. Mladoženja je doputovao iz Titograda avionom a sa njim je došle još trinaest rodjaka (muškaraca) i jedna žena (mladoženjina sestra) u svojstvu mladine pratilje, endjibule. Me-

dju njima su bili stari svat, barjakter i kun, sedamnaesto-godišnji sin venčanog kuma mladoženjinih roditelja. Dolazeći po mladu, mladoženja je namerno zakasnio 15 minuta, s motivom "da se mladoženja čega". Povorku je pratila grupa svirača, koja je takodje krenula iz Titograda a svatove okićene odlikovanjima i revolverima dočekao je mladin stric. Poželevši im dobrodošlicu ispred jednog novebeogradskog solitera, pozvao ih je u stan. Svatove je dočekala mladina rodbina i počastila ih rakijom i mezelucima. Mladoženju su ponudili čašom vina u kojoj se nalazio dukat. Ovim dukatom mladoženja daruje svoje prvo dete. Mladu su izvela dva njena brata i, bez novčane nadoknade, predali je deverima. Nevesta je od zaoce dobila zlatan prsten a od svekra i ostalih svatova primila je novac. Mladina rodbina je sa barjaka skinula jabuku i u zamenu dala ubrus. Svatove su ispratili prijatelji, a mladini roditelji i rodjaci ostali su u kući i nastavili slavlje. Revolverski pucnji nisu se čuli iz objektivnih razloga: nevestina baka je srčani bolesnik. Na aerodromu, čekajući avion, igrali su oro i bili meta zadivljenih pogleda ostalih putnika.

Kod svih ispitanih grupa zadržao se običaj mladoženjinog odlaska po mladu i, manje ili više, ritualno izvodjenje iz njene kuće. Medjutim, manji broj ispitanih parova, uglavnom intelektualaca i službenika, nije se pridržavao ovog običaja.

Danas je sve češća pojava da sam mladoženja "kupi" mladu, po ranije dogovorenoj "ceni" ili ako dever odustane jer nema novca. Mladi ljudi se ne nadaju ovako neplaniranom darivanju jer se mladina rodbina u poslednjem trenutku seti ovog običaja pa ga, i pored protivljenja mlade, sprovede u delo. Mladu koja nema braće ili bliskih rodjaka izvodi iz kuće njen prijatelj.

Kod Ličana smo naišli na običaj izvodjenja lažne mlade. U jednom slučaju je umesto mlade prvi put izvedena njena baka, uz zadirkivanje i šalu gostiju.

Dekadenciju običaja izvodjenja mlade zapazili smo na jednoj svadbi Beogradjana poreklom iz Srema. Tom pri-

likom je mladoženjin otac zakupio jedan restoran na dva časa kako bi sa tog mesta izveli mladu. Mladoženjini roditelji smatrali su da je mladin stan premali a možda i neugledan da primi mnogobrojne svatove.

Kod većine ispitanih Crnogoraca zapaža se običaj da se prilikom izvodjenja mlade iz kuće puca iz vatrenog oružja. Mada je ovakva upotreba oružja kažnjiva, ipak se svake nedelje, naročito na Novom Beogradu, oglašavaju pucnji na svadbenom veselju.

Pred beogradske opštine, u dane određene za venčanja, svakih 30 minuta stiže nova kolona okićenih automobila sa svatovima. Tih dana pred zgradama SO Stari Grad i SO Novi Beograd vlada nesvakidašnja gužva i živost.

Neki svatovi se drže običaja da ih svirači prate sve vreme svadbe, pa i pri odlasku u opštinu. Da bi vreme do venčanja brže proteklo, igraju se narodna kola, piju se alkoholna pića i svatovi se vesele na pločniku pred zgradom.

Ako je mladu iz kuće izveo dever, on je i uvodi u opštinu i predaje mladoženji. U svečano ukrašenu salu za venčanja ulaze najpre mladenci sa dva svedoka, a za njima rodbina i drugi svatovi. Posle zvaničnog proglašenja braka, novim suružnicima prvo čestita matičar, a zatim svedoci, rodjaci i prijatelji. Mladenci izmenjuju burme ili ih na njihove ruke stavljaju kumovi. Danas je sve češće običaj da su kumovi mladenaca njihovi prijatelji i poznanici. Kod Crnogoraca se još zadržao običaj starog porodičnog kumstva.

Pri izlasku iz opštine, svatove sačekaju fotografi, svirači i deca koja viču: "Kume, izgore ti kesa!". Kumovi bacaju deci metalni novac i bombone, što je ostatak običaja koji je poznat u našem narodu, a kojim treba da se obezbedi plodnost u braku.¹⁷ Često se ispred opštine vidja dete koje treba da bude nakonče. Majke ili rodjake drže u naručju dečake ili devojčice i čekaju priliku da ih daju nevesti, koja nekad i ne zna da treba da ih podigne, već ih samo pomiluje i fotografiše se sa njima. Ovu malu predstavu insceniraju majke i tetke da bi "osigurale" potomstvo mladencima.

Ispred opštine se uvek nadju susedi i poznanici koji nisu pozvani na ručak ali su došli da, uz cveće, čestitaju mladencima.

Kolona svatovskih automobila, sa mladencima na čelu, uz trubljenje sirena, odlazi na svadbeni ručak.

Želeći možda i malo romantike, koja nedostaje venčanju u opštini, a i poštujući želju roditelja, jedan deo mladenaca se venčava i u crkvi. Posebna kategorija mladenaca koju sačinjavaju: intelektualci, studenti i deca ekonomista, lekara, prosvetnih radnika, privatnih zanatlija itd., želi da svoju svadbu svečano proslavi. Zbog toga se venčanje pred matičarom kompenzuje crkvenim obredom, koji ne označava, u stvari, i privrženost crkvi.

Usamljena u mnoštvu drugih institucija, crkva postaje servis za retke potrebe u životu ljudi - servis za "svete stvari".¹⁸ Kad kažemo da je i crkva postala servis, mislimo, pre svega, na ustupke koje čini danas a koji bi pre 50 godina bili nezamislivi. Saborna crkva omogućava mladencima da se venčavaju i za vreme velikih postova (Uskršnji, Spasovdanski i Božićni), uz posebnu molbu taksiranu sa osamnaest dinara.

Svedoci na venčanju u crkvi često su isti kao i u opštini, mada se poklanja veća pažnja starom porodičnom kumstvu. Jednom prilikom je dvanaestogodišnji dečak bio kum na venčanju u Sabornoj crkvi. Otac mladog kuma bio je venčani kum mladoženjinim roditeljima ali nije mogao da prisustvuje venčanju zato što je na privremenom radu u inostranstvu.

Od tradicijskih elemenata, u crkvenom obredu venčanja održali su se sledeći: prevez, posipanje mladenaca žitom i bombonama iz sita, nakonče, zajedničko pijenje vina, ulazak u crkvu na mala vrata da bi se izbegle čini.¹⁹

U religijskom ceremonijalu sveštenik simbolično vezuje ruke mladenaca, prvo belim ubrusom, preko koga prebacuje kupljenu tkaninu.²⁰ U toku obreda mladenci piju vino iz zajedničke čaše.²¹ Ostatak vina popiju devojke koje žele da se udaju. Majka jedne mlade iz Beograda, koja je lekar, nosi-

la je čašu sa vinom po Sabornoj crkvi i nudila sve mlade da piju.

Venčanje u crkvi je želja mnogih devojaka, jer taj čin vezuju za romantične predstave. Smatrajući da je venčanje u opštini tipizirano, one očekuju neku potpuniju svečanost u crkvenom obredu venčanja. Očekivana romantika danas je okrnjena zujanjem fotokamera, bljeskom reflektora i bliceva.

Svadbeni ručak je događaj koji najduže traje u celokupnom svadbenom veselju. Ručak se obavlja na više načina: U luksuznom restoranu, sa velikim brojem zvanica; u skromnijem restoranu, gde mladenci i rodbina donose svoja pića i torte; u restoranu, gde se zakupi samo sala a sve posluženje donesu domaćini; u iznajmljenom šatoru u nekom perifernom dvorištu ili se slavlje odvija u stanu mladenaca.

Svečani svadbeni ručkovi u luksuznim restoranima nisu danas retkost. U tu svrhu se u jednom danu potroši novac koji se štedeo godinama ili je pozajmljen od prijatelja. Cilj ovako masovnom trošenju novca jeste težnja za društvenim prestižom i prikazivanjem materijalnog stanja domaćina.

Tog dana se uglavnom služe nacionalna jela, uz dodavanje odomaćenih uvezenih specijaliteta. Dok se jede čorba, kum obično izgovara zdravicu mladencima "da im u životu sve teče kao ova čorba što jedemo".

Svadbenu tortu najčešće donose svekrva ili kuma. Svaki gost mora da proba parče torte, koja na današnjim svadbama zamenjuje slatku pogaču koju mesi svekrva.

Posle ručka mladenci zajedno obilaze zvanice, razgovaraju sa njima i primaju poklone. Jednu mladu, poreklom iz sela Vrčina, gosti su darovali novcem na taj način što je prilikom rukovanja novac diskretno ostajao u njenoj ruci.

Svirka, igranje narodnih kola, pijenje alkohola i pucnjava iz revolvera igračaka obavezni su prateći elementi na beogradskim svadbama. Muzički orkestri se pažljivo biraju. Domaćini danima obilaze beogradske kafane ili, pak, odlaze u rodni kraj, odakle se vraćaju sa najboljim sviračima.

Od kuma se očekuje da bude najveseliji čovek na

svadbi. On drži zdravice, plaća muziku, puca iz revolvera, neumorno igra i svi moraju "da ga slušaju". U svojstvu savremenog kuma reinkarnirane su tradicijske uloge starog svata i čauša²².

Kod nekih porodica poreklom iz Srema još se zadržao običaj da se posle venčanja ide mladinoj kući na ručak²³. Jedna nevesta sa Novog Beograda, po zanimanju frizerka, priredila je ručak u roditeljskom domu. Uveče su svatovi otišli kod mladoženje na večeru.

Ako se svečani ručak održava u restoranu, retko se dešava da se tu i večera. Slavlje se obično nastavlja u mladoženjinoj ili mladinoj kući, a mladenci te večeri ili sutradan odlaze na svadbeni put.

Pokloni koje mladenci dobijaju na prosečnoj beogradskoj svadbi veoma su visoke vrednosti. Mladi par dobija darove od roditelja, rodbine, kumova, prijatelja, radnih organizacija u kojima su zaposleni, kao i od osoblja restorana u kome se obavlja svadbeni ručak.

Svadbeni pokloni su uglavnom aparati za domaćinstvo, delovi nameštaja, posteljina, garniture za ručavanje, umetničke slike i druge. U dogovoru sa mladencima, roditelji im kupuju najpotrebnije pokućstvo, koje često otplaćuju kreditima. Mladenci katkada dobijaju poklone i u novcu ili poklon - čestitke robne kuće "Beograd".

Pored zajedničkih poklona, namenjenih i mladi i mladoženji, mlada dobija od muževljevih roditelja novac, zlatan nakit, rublje i posteljinu.

Na beogradskim svadbama izgubio se običaj da mlada daruje svatove. Izuzetak čine porodice sitnih zanatlija i neposrednih proizvođača, poreklom iz Srema, kod kojih mlada i svekrva daruju svakog gosta košuljom, peškirom ili nekom kupljenom tkaninom.

*

* *

Primeri nekih svadbenih običaja govore u prilog činjenici da su tradicionalni narodni i novi svadbeni elemen-

ti u suprotnosti na mnogim beogradskim svadbama. Tradicijske vrednosti su se izmenile i prilagodile novim društvenim okvirima. Nove svadbene elemente svaki pojedinac prihvata i prilagođava subjektivnom poimanju društvenih vrednosti. Svojina, religioznost i tradicija, kao vrednosti društva, još uvek su prisutne i uticajne u našoj sredini²⁴. Kao takve, one još više ističu razlike medju vrednosnim orijentacijama pojedinih slojeva. Period u kome bi ove vrednosti ustupile mesto osnovnim i tipičnim vrednostima za socijalizam, tek nailazi. Pioniri nastupajućeg perioda, posmatrano u okvirima svadbenih običaja, jesu oni mladi ljudi koji svoje venčanje obave bez tradicionalnih narodnih svadbenih elemenata i bez publiciteta.

Na savremenim beogradskim svadbama nismo uspeli da izdvojimo čistu strukturu u okviru nekog svadbenog običaja ili elemente, jer se tradicijske vrednosti i novi kulturni elementi prepliću. Doseljeno stanovništvo, koje se navikava na grad, daje nova obeležja mnogim svadbenim elementima. Savremeni gradski način života primorava doseljenike da menjaju dosadašnji, seoski model življenja i usmeravaju ga u nove društvene tokove.

Razlike izmedju dve beogradske opštine, Starog Grada i Novog Beograda, bile su uočljive u godinama posle rata. Posle 30 godina, medjutim, one su se skoro izgubile, tako da nema nekih većih oscilacija u kulturi, konkretno u svadbenom ceremonijalu, kod stanovnika ovih dveju opština.

Značajan faktor koji je uticao na ovo izjednačenje u opštini Stari Grad je i izvestan broj stanovnika doseljenih u posleratnom periodu. Ne treba zanemariti činjenicu da je jedan deo pridošlog stanovništva, uspostavljanjem bračnih veza sa Beogradjanima davao novu boju nekim beogradskim porodicama i ujedno menjao demografsku sliku Beograda. Kako je opština Stari Grad teritorijalno ograničena, vremenom su se smanjile mogućnosti useljavanja na njenu teritoriju, za razliku od Novog Beograda, koji ima neograničene mogućnosti teritorijalnog širenja, a samim tim i stalne demografske eks-

panzije.

Savremeni način života u Beogradu permanentno trpi uticaje tradicijske seoske kulture koju donosi doseljeno stanovništvo iz svih krajeva naše zemlje. Sudar narodnih i novih kulturnih elemenata daje pečat savremenom kulturnom životu Beograda.

NAPOMENE

1. S. Šuvar, Između zaseoka i megalopolisa, Zagreb 1973, 120.
2. T. Bogavac, Savremeni Beograd/Demografske promene u Beogradu od 1941. do 1971. godine, Istorija Beograda III, Beograd, 1974, 653.
3. Isto, 654.
4. Isto, 657, 658.
5. S. Šuvar, n.d., 121.
6. Isto, 121, citat, W. Sombart.
7. Večernje novosti, dnevni list, Beograd, 8.IV.1976, rubrika Lične vesti.
8. P. Vlahović, Običaji, verovanja i praznoverice naroda Jugoslavije, Beograd 1972, 26.
9. V. Erlich, U društvu s čovjekom, Zagreb 1974, 188.
10. Isti, Jugoslavenska porodica u transformaciji, Zagreb 1971, 60.
11. M. Popović, Problem društvene strukture, Beograd 1974, 230.
12. P. Vlahović, n.d., 31; N. Pantelić, Svadbeni običaji u Negotinskoj krajini, GEM 33, Beograd 1970, 125.
13. Dani na završetku radne sedmice (vikend) u životu savremenog čoveka predstavljaju najpogodnije vreme za sve porodične proslave i skupove, pa i za veridbe.
14. Š. Kulišić, P.Ž. Petrović, N. Pantelić, Srpski mitološki rečnik, Beograd 1970, s.v., sreda.
15. M. Popović, n.d., 229.
16. P. Vlahović, n.d., 210.
17. T. Djordjević, Naš narodni život III s. 89.
18. Š. Bahtijarević, "Vjeruju li vjernici", Start, magazin, 1976, 190.

19. T. Djerdjević, n.d., 67.
20. Isto, 41.
21. Isto, 11.
22. Isto, 41, 42.
23. Š. Kulišić, Tragovi arhaične porodice u svadbenim običajima Crne Gore i Boke Kotorske, GZM 11, Sarajevo 1956, 211.
24. M. Popović, n.d., 236.